

DOI 10.31558/2519-2949.2018.2.14

УДК 329:165(477)

**Ярош Я. Б., Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки**

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Проаналізовано регіональні політичні процеси через призму партійної боротьби у Волинській області. Акцентовано увагу на тому, що державотворчі процеси відкрили широкі можливості для розбудови національної держави з урахуванням історичної і культурної самобутності її регіонів. Обґрунтовано, що за відсутності сталої соціальної бази місцеві організації політичних партій переважно є не виразниками інтересів соціальних груп, а є прагматичними проектами фінансово-промислових груп, зростання кількості яких корелює з початком чергової електоральної кампанії. Розглянуто політичну конкуренцію місцевих осередків політичних партій у регіональному аспекті в Україні. Визначено, чинники які дозволяють регіональним політичним партіям долати репрезентативний бар'єр та бути представленими у місцевих органах влади. Зазначено, що усі політичні партії, представлені у Волинській області використовують різні методи політичної агітації, а саме: адміністративний ресурс найбільш ефективно використовує провладний БПП «Солідарність», фінансовий ресурс – УКРОП, популізм – Радикальна партія Олега Ляшка, націоналізм – Свобода, харизматичність лідера – ВО «Батьківщина», «нові обличчя» – «Самопоміч» та «Народний контроль», «старі обличчя» – «Наш край». Досліджено сучасний стан участі політичних партій у локальних виборчих процесах. Аргументовано, що найбільшу можливість знайти ресурси, необхідні для виборчої кампанії, а відтак і бути представленими у місцевій владі, мають парламентські партії, які знаходяться при владі на національному рівні. Натомість політичні сили, які не володіють значними фінансовими ресурсами, фактично опиняються у ролі аутсайдерів виборчих перегонів. Досліджено, що такий стан речей має місце в Україні за відсутності традиції державного фінансування партій та розвинутої системи членських внесків.

Ключові слова: політична боротьба, політична конкуренція, політична партія, виборчий процес, фінансово-промислові групи.

Постановка проблеми. У демократизації політичних процесів важливу роль відіграють політичні партії. Державотворчі процеси відкрили широкі можливості для розбудови національної держави з урахуванням історичної і культурної самобутності її регіонів. З проголошенням незалежності розпочався активний процес формування нових політичних інститутів, утвердження принципів демократії та політичного плюралізму, формування системи представницьких органів влади, створення мережі місцевих осередків політичних партій. Волинська область як складова частина суверенної України є активним суб'єктом розбудови держави і нації і тому вивчення практики демократичної трансформації на її теренах є вагомим чинником поповнення загальнонаціонального досвіду державотворення.

Розробленість теми в науковій літературі. У політичній науці активізуються дослідження що стосуються вивчення політичних партій та їх ролі у національних та регіональних політичних процесах. У цьому контексті варто виокремити праці М. Примуша, А. Романюка, В. Шаповала, Ф. Рудича, Г. Щедрової та інших. Однак проблема політичної конкуренції політичних партій, а особливо її регіональна складова в Україні, ще потребує спеціальних досліджень.

Мета статті полягає в тому, щоб здійснити комплексний аналіз політичної конкуренції та участі обласних партійних осередків у місцевих виборах 2015 р.

Основні положення. Специфіка партійно-політичної структуризації у Волинській області загалом уписується в схему еволюції партійної системи України запропонованої вітчизняними фахівцями: 1990–1995 рр. (етап становлення багатопартійності); 1996–1999 рр. (етап формування системи поляризованого плюралізму); 2000–2004 рр. (етап переходу до системи поміркованого плюралізму); 2005–2010 рр. (етап стабілізації системи поміркованого плюралізму); 2010 – 2015 рр.

(збереження системи поміркованого плюралізму із появою нових молодих політичних партій, які формувалися з громадських активістів та представників бізнес-структур). Це свідчить про запит на нові політичні сили в суспільстві [8, с. 3].

Політичній конкуренції та активізації політичному структуруванню в області у 2015 р. сприяли вибори до органів місцевого самоврядування, оскільки відповідно до Закону України «Про місцеві вибори», обрання депутатів обласних, районних, міських, районних у містах рад проводилися за пропорційною виборчою системою в багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками місцевих організацій політичних партій [4].

Результати місцевих виборів засвідчили кардинальну зміну у розстановці політичних сил після місцевих виборів 2010 р. і вихід на політичну арену молодих політичних партій, які формувалися з громадських активістів, представників бізнес-структур та політиків, які або вийшли з лав колишніх політичних партій. Характер симпатій волинських виборців до партій та виборчих блоків яскраво засвідчують результати виборів до Волинської обласної ради (табл. 1).

Таблиця 1

Результати виборів до Волинської обласної ради 2015 р.

№ з/п	Політичні партії та виборчі блоки	Голоси «за»	% голосів	Кількість мандатів
1.	УКРОП	90 195	26,56	17
2.	БПП «Солідарність»	73 308	20,31	13
3.	ВО «Батьківщина»	65 678	18,75	12
4.	ВО «Свобода»	35 825	10,94	7
5.	«Об'єднання «Самопоміч»	26 793	7,81	5
6.	«Наш край»	21 305	6,25	4

Джерело: [11].

М. Лааско і Р. Таагепера, ввели в науковий обіг поняття ефективної кількості партій, для вимірювання кількості впливових політичних партій. Індекс ефективної кількості партій вказує на кількість партій, їх відносну вагу і є широко застосовуваним методом для розрізнення партійних систем. Індекс обчислюється на підставі визначення розміру підтримки, яку має кожна партія під час виборів [13]. Для аналізу ефективної кількості політичних партій та розуміння локального політичного процесу було враховано частку голосів виборців, які проголосували за місцеві осередки політичних партій на виборах до Волинської обласної ради у 2006 р. і у 2015 р.

Так, у 2006 р. до Волинської обласної ради потрапило сім політичних партій (Блок Юлії Тимошенко – 40 депутатів, Виборчий блок «Наша Україна» – 18 депутатів, УНБ Костенка і Плюща – 6 депутатів, Блок Б. Клімчука «Рідна Волинь» – 5 депутатів, Народний блок Литвина – 4 депутати, Партія регіонів – 4 депутати, СПУ – 3 депутати) з такою часткою голосів від загальної їх кількості, а саме: Блок Юлії Тимошенко – 0,50, УНБ Костенка і Плюща – 0,23, Блок Б. Клімчука «Рідна Волинь» – 0,07, Народний блок Литвина – 0,04, Партія регіонів – 0,04, СПУ – 0,03. Загальний індекс ефективної кількості партій (ENP) становив 3,08 для всіх партій на виборах до Волинської обласної ради у 2006 р.

Підрахунок індексу ефективної кількості партій вважають некоректним, коли одна партія отримала більше ніж 50% мандатів і, відповідно, домінує над рештою партій, як це відбулося під час виборів у 2006 р. до обласної ради. ENP становив 3,08 для всіх партій на виборах до Волинської обласної ради, але фактично Блок Ю. Тимошенко отримав переважну більшість голосів виборців і сформував керівні органи представницького органу області. Таким чином, 2006–2010 рр. характеризуються домінуванням Блоку Ю. Тимошенко у Волинській обласній раді.

Інша ситуація склалася у 2015 р. і до Волинської обласної ради потрапило сім політичних партій, а саме: політична партія «Українське об'єднання патріотів – УКРОП» – 17 депутатів, партія «Блок Петра Порошенка «СОЛІДАРНІСТЬ» – 13 депутатів, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» – 12 депутатів, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Свобода» – 7 депутатів, Радикальна партія Олега Ляшка – 6 депутатів, Політична партія «Об'єднання

«Самопоміч» – 5 депутатів, Політична партія «Наш край» – 4 депутатів [11].

Ще вісім суб'єктів виборчого процесу не потрапили до представницького органу Волинської області, а саме: Аграрна партія України, політична партія «Громадянська позиція», політична партія «Громадський Рух «НАРОДНИЙ КОНТРОЛЬ», політична Партія «Опозиційний блок», політична партія «Європейська партія України», Партія Зелених України, політична партія «Нова держава», політична партія «СОЦІАЛІСТИ».

Сім політичних партій потрапили у Волинську обласну раду з такою часткою голосів від загальної їх кількості, а саме: політична партія «Українське об'єднання патріотів – УКРОП» – 0,21, партія «Блок Петра Порошенка «СОЛІДАРНІСТЬ» – 0,17, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» – 0,15, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Свобода» – 0,08, Радикальна партія Олега Ляшка – 0,08, Політична партія «Об'єднання «Самопоміч» – 0,06, Політична партія «Наш край» – 0,05. Загальний індекс ефективної кількості партій (ENP) становив 7,63 для всіх 15 партій на виборах до Волинської обласної ради у 2015 р.

Цей індекс показує, яка кількість політичних партій має вплив на політичні процеси та ступінь фрагментації партійної структури. Кількість ефективних партій завжди нижча від кількості партій, які беруть участь у виборах. Разом з тим, ENP не показує ключові особливості партійних систем в категорії взаємодії партій між собою.

Регіональні особливості специфіки політичного процесу зумовлені цілим рядом факторів, а саме: географічним положенням, історичними процесами, етнічним складом, соціально-економічними умовами та менталітетом населення. Для розуміння регіональних політичних процесів важливо проаналізувати склад представницьких органів влади. До Волинської обласної ради у 2015 р. було обрано 64 депутати. Депутати представляють сім політичних партій, а саме: політична партія «Українське об'єднання патріотів – УКРОП» – 17 депутатів, з них 13 чоловіків і 4 жінки; БПП «Солідарність» – 13 депутатів, з них 13 чоловік і 0 жінок; політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» – 12 депутатів, з них 9 чоловік і 3 жінки; політична партія Всеукраїнське об'єднання «Свобода» – 7 депутатів, з них 7 чоловік і 0 жінок; Радикальна партія Олега Ляшка – 6 депутатів, з них 6 чоловіків і 0 жінок; «Самопоміч» – 5 депутатів, з них 5 чоловік і 0 жінок; Політична партія «Наш край» – 4 депутати, з них 4 чоловіків і 1 жінка. Тільки 8 жінок було обрано депутатами Волинської обласної ради. У одній політичній силі, а саме у політичній партії ВО «Батьківщина» є один представник, який належить до молоді, як соціально-демографічної групи. Головою Волинської обласної державної адміністрації є В. Гунчик, який представляв БПП «Солідарність» [11].

Луцька міська рада налічує 42 депутати та Луцького міського голову. У 2015 р. за результатами виборів у ній сформовані 7 фракцій, проте «Наш Край» не потрапив у раду, але рада поповнилася «Народним контролем». Найчисельнішою є фракція «УКРОП», котра налічує 15 обранців, «БПП Солідарність» – 7, ВО «Батьківщина» – 4, «Радикальна партія» – 3, «ВО Свобода» – 5, «Самопоміч» – 4, «Народний контроль» – 3. Міський голова, М. Романюк, представляв БПП «Солідарність» [11].

Представництво «Нашого краю» у Волинській обласній раді, а «Народного контролю» в Луцькій міській раді – не єдина відмінність. Важливу роль у перемозі політичних сил відіграє соціальна структура та економічне становище населення м. Луцька та Волинської області, на які, в переважній більшості, опирались місцеві осередки політичних партій, будуючи свої кампанії.

Усі політичні партії, представлені у Волинській області використовують різні методи політичної агітації, а саме: адміністративний ресурс найбільш ефективно використовує провладний БПП «Солідарність», фінансовий ресурс – УКРОП, популізм – Радикальна партія Олега Ляшка, націоналізм – Свобода, харизматичність лідера – ВО «Батьківщина», «нові обличчя» – «Самопоміч» та «Народний контроль», «старі обличчя» – «Наш край».

Політичні партії активно співпрацюють з фінансово-промисловими групами. У даній співпраці спостерігається наступна тенденція, а саме: ФПГ погоджується вкладати у кошти у політичні партії лише під час виборів – перетворюючи тим самим їх у передвиборчі проекти.

Український дослідник, Ю.Шведа, наводить масштаби комерціалізації політики. За даними дослідника, «на всю виборчу кампанію 2012 р. у багатомандатному окрузі офіційно було витрачено понад 600 млн грн. (офіційно задекларовані витрати за час виборчої кампанії). Вагому частку з них витратила п'ятірка партій, які подолали виборчий бар'єр (218 млн. грн. – Партія Регіонів, 107 млн. грн. – ВО «Батьківщина», 72 млн. грн. – КПУ, 33,7 млн. грн. – Політична партія «УДАР» і 23,2 млн. грн. – ВО «Свобода») [12, с. 90].

Варто зазначити, що найбільшу можливість знайти кошти, необхідні для виборчої кампанії,

а відтак і бути представленими у владі, мають парламентські партії, які знаходяться при владі. Натомість політичні сили, які не володіють значними фінансовими ресурсами, фактично опиняються у ролі аутсайдерів виборчих перегонів. Цікаво, що такий стан речей має місце в Україні за відсутності традиції державного фінансування партій та розвиненої системи членських внесків.

Підсумки. Отже, партійна конкуренція політичних партій у Волинській області віддзеркалювала складні процеси, що відбувалися у суспільно-політичному житті українського суспільства. Структурування політичних партій на Волині у цілому пройшло еволюцію, притаманну партійній системі країни загалом. Вибори до місцевих органів влади і зокрема до Волинської обласної ради у досліджуваній період показали, що відбулися помітні зміни в структурі електоральних переваг виборців. За принципових змін, що відбулися у політичній системі країни після падіння режиму В. Януковича, певну сталість засвідчують такі політичні партії, як ВО «Батьківщина», ВО «Свобода» тощо. В електоральному циклі 2010–2015 рр. обґрунтовані претензії на представництво інтересів волинян здобули нові політичні партії «УКРОП», «Самопоміч», «Народний контроль» та «Наш Край», але їм потрібно ще працювати над розбудовою партійних осередків на місцях.

Перспективним напрямом подальших досліджень є компаративний аналіз регіональних політичних процесів та визначення їх впливу на національні політичні процеси.

Бібліографічний список:

1. В окрузі № 23 на Волині перемогла кандидат від «УКРОПу» депутат облради Ірина Костанкевич // Interfax – УКРАЇНА [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/political/358466.html>.
2. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%85%>
3. Граната на мітингу 31 серпня була вигідна насамперед владі [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ukranews.com/ua/news/446636-granata-na-mityngu-31-serpnya-bula-vygidna-nasampered-vladi-nebozhenko>
4. Закон України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/595-19/page10>.
5. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.
6. Оновлений виборчий список «Нашого краю» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hroniky.com/news/view/1325-onovlenyi-vyborchyi-spysook-nashoho-kraiu-do-volynskoi-oblasnoi-rady>
7. Офіційні результати парламентських виборів на Волині // Волинські новини [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volynnews.com/news/policy/ofitsiyini-rezultaty-parlamentskykh-vyboriv-na-volyni/>.
8. Партійна система України до і після Майдану: зміни, тенденції розвитку, суспільні запити (Аналітичні доповідь Центру Разумкова) / Ю. Якименко (керівник проекту), А. Биченко, В. Замятін, О. Мельник та ін. // Національна безпека і оборона. – 2015. – № 6–7. – С. 2–67.
9. Фонд «Тільки разом» Ігоря Палиці [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ufb.org.ua/aboutus/kerivnuctvo/members/noviy_lutsk.htm.
10. ЦВК закінчила рахувати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ar.volyn.ua/20160719-ofitsijno-igrna-konstankevych-peremohla/>
11. Центральна виборча комісія. Місцеві вибори 2015 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.cvk.gov.ua/pls/vm2015/PVM057?PID112=12&PID102=455&PF7691=455&PT001F01=100&rej=0&pt00_t001f01=100#190
12. Шведа Ю. Політичні партії України: виборчі партії чи виборчі проекти? / Ю. Шведа // Парламентські вибори 2012 року в Україні. Наукові дослідження. – К.: ІІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. – С.88–94.
13. Laasko M., Taagepera R. Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe / M. Laasko, R. Taagepera // Comparative Political Studies. – 1979. – Vol. 12. – № 3. – P. 3–27.

Yarosh Ya. B. Regional aspects of party political competition in Ukraine

Regional political processes through the prism of party struggle in Volyn region are analysed. The attention is focused on the fact that the state forming processes have opened up opportunities for the development of the national state, taking into account historical and cultural identity of its regions. It is proved that in condition of the absence of a sustainable social base the local organizations of political parties do not primarily represent interests of social groups, and are pragmatic projects of financial and industrial groups, the growth in the number of which correlates with the beginning of the next electoral campaign. Political competition of local cells of political parties at the regional level in Ukraine is considered. The factors that allow regional political parties to overcome the representational barrier and be represented in local authorities are determined. It is stated that all political parties represented in Volyn region use different methods of political campaigning, namely: administrative resources most

effectively uses Pro-regime BPP «Solidarnist», a financial resource – UKROP, populism – the Radical party of Oleh Liashko, nationalism – Svoboda, the charismatic leader of the «Batkivshchyna», «new faces» – «Samopomich» and «Narodnyi control», «old faces» – «Nash krai». The current state of participation of political parties in local electoral processes is investigated. It is reasoned that the greatest opportunity to find the necessary resources for the election campaign, and therefore to be represented in local government are parliamentary parties which are in power at the national level. However, the political forces that do not have significant financial resources, in fact, are in the role of outsiders in the election race. It was investigated that this situation takes place in Ukraine for the lack of a tradition of public funding of parties and a developed system of membership dues.

Key words: *political struggle, political competition, political party, electoral process, financial and industrial groups.*